

Notes en record del Vilassar de Mar fabril I

Alexis Serrano Méndez
Centre d'Estudis Vilassarencs

La indústria tèxtil, que tant caracteritzaria l'economia catalana dels anys a cavall dels segles XIX i XX, tingué un desvetllament primerenc a Vilassar de Mar. Molt probablement l'origen rau, en part, en la dilatadíssima i secular tradició local pel que fa a la producció de puntes de coixí, una mostra de la qual és el comentari de l'*Atlante español* de 1783, que afirma que *las mujeres y las niñas [se ocupan] en hacer encajes y blondas finas [...]*.¹

Molt més recentment, Benet Oliva² destaca el desvetllament primerenc dels dos Vilassars, tant pel que fa a la filatura com pel que fa al tissatge, i destaca com a factor clau per a aquesta indústria el capital humà, les relacions amb el capital barceloní i les seculars relacions comercials entre Vilassar i les ciutats de Barcelona i Mataró. Aquest autor destaca també alguns elements interessants en el si del germinar industrial vilassarenc. En primer lloc, ressalta la nul·la incidència del fenomen de la *indianeria* i proposa com a marc teòric explicatiu que la necessitat dels locals, obligats per l'escadusser rendiment que oferien les petites explotacions agrícoles, al marge de l'encotillat esquema gremial, va fer néixer aviat un grup de famílies industrials de llarga tradició menestral. Amb el temps, alguns

1. BERNARDO ESPINALT Y GARCIA, *Atlante español o descripción general geográfica, cronológica e histórica de España...* Ed. Hilario Santos (Madrid 1783). Edició facsímil, Caixa Laietana. Mataró Impremta Minerva (1989), 124.

2. BENET OLIVA I RICÓS, *Els orígens de la primera industrialització del rerepaís: un cas emblemàtic: Vilassar i el capital comercial barceloní: 1828-1875*. Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1999), 54-56.

vilassarencs emprenedors passaren de ser simples propietaris de petites quadres de telers manuals a notables fabricants, que aviat incorporarien alguns elements de mecanització per augmentar la productivitat. Així les coses, el cotó va esdevenir en poc temps el principal vehicle de mobilitat social. Tot i que Vilassar de Mar quedà aviat a l'ombra de l'espectacular creixement industrial de la seva vila mare, la precocitat fabril del poble costaner mereix ser sumàriament detallada.

Una enquesta adreçada al consistori l'any 1803³ amb la intenció de conèixer l'estat fabril del municipi, es palesa que per aquelles dates no hi havia cap indústria dedicada a la manufactura del teixit. Informa però, que hi havia cinc rastelladors per a la neteja del cànem, corders, un filador de cotó, així com altres oficis, com ara dos sabaters, dos mestres d'aixa i un paleta. Altrament, el document diu que les dones i les nenes es dedicaven a fer puntes i blondes, mentre que els nois adobaven les xarxes. El mateix document demostra la predisposició a l'acollida de menestrals i fabricants, tot dient que «*tot individu que es dedica al treball i és home de bé, a tots els pobles de Catalunya és vist amb la més gran estima*», per bé que també alerta que a la vila tots els treballadors estan ocupats a les labors del mar, dient «*com que aquest poble és gairebé tot de pescadors i gent de mar, no hi ha braços per al foment de les indústries que es proposen*».⁴

Gairebé trenta anys més tard de la suara esmentada enquesta, el mes de febrer de 1832 s'establí la primera fàbrica de filats, i l'any 1834 ja se'n comptaven sis amb cinquanta màquines de filar d'estil francès i quaranta telers.⁵ Damià de Bas, comentant un document titulat *Pago del comercio de los Telares y Maquinas*, afirma que el nombre d'industrials a la llum d'aquest document ascendia l'any 1835 a vint-i-dos, per bé que tots ells tenien pocs telers. El mateix autor afirma que a l'*Amillaramiento* de 1849 ja s'hi comptaven quatre fàbriques de teixits de cotó a força de vapor: la de Llorenç Mir i Companyia al carrer del Roser, la de Maria Puig a la carretera de Ca la Duana, la dels hereus

3. *Interrogatorio sobre las fábricas, artes y oficios, á cuyas preguntas deben contestar con la mayor individualidad todas las ciudades villas y lugares del Reyno*. Citat per DAMIÀ DE BAS, «El molí del pla», *Singladures. Butlletí del Museu de la Marina de Vilassar de Mar*, núm. 24 (2008), 59.

4. *Ibidem*, 59 i 60.

5. *Diccionario geográfico universal dedicado a la Reina nuestra Señora (Q.D.G.) [...] por una sociedad de literatos: S.B.M.F.C.L.D [...] imprenta Josep Torner (1830-1834) Vol. X, 641.*

de Jaume Safont al carrer de Sant Roc, a tocar de la riera dels Corders, i la de Pere Manté, al carrer de l'Església.⁶ Poc o molt contemporàniament, Madoz diu que eren tres les fàbriques dedicades al filat de cotó i deu les de teixits, que sumaven un total de dos-cents onze telers i afegeix: *estas y aquellas funcionan por medio de máquinas de vapor.*⁷

A mitjan segle XIX, la indústria tèxtil donava feina a 1.176 operaris, un 46% de la població local. La crisi dels anys cinquanta que patí el sector des de 1853 deteriorà les condicions laborals dels operaris i féu descendir el nombre d'industrialis a deu vers l'any 1857,⁸ mentre que el nombre de treballadors se situà entre cinc-cents i sis-cents.⁹ De retruc, gràcies a aquesta crisi i a la conflictivitat que se'n derivà, el col·lectiu obrer sortí reforçat amb el naixement de la *Sociedad Mutua de Hiladores de algodón de San Juan de Vilassar* l'any 1856.¹⁰ Anys a venir, la crisi s'agreuà amb l'escassetat de cotó, deguda, sobretot, a la Guerra de Secessió americana. A la primeria dels seixanta, amb el bloqueig de l'exèrcit del nord sobre els estats sudistes –que eren lliurecanvistes, defensors de l'esclavatge i, alhora, productors de cotó i tabac–, les bales de cotó començaren a escassejar a tota Europa, fet que va fer minvar la producció i va causar acomiadaments i el tancament d'un elevat nombre de fàbriques.

Dissortadament, Vilassar de Mar –contràriament al que han fet viles veïnes properes, com ara Premià de Mar o Vilassar de Dalt– no ha sabut conservar el seu passat industrial. Són migradíssims els vestigis locals que ens parlen de l'època de les cares negres de sutge dels carboners, de l'explotació infantil i de la lluita sindical pels drets dels treballadors, dels quals nosaltres som encara tributaris. Actualment, els elements patrimonials que resten són tan escadussers com els documentals. Aquest fet està posant en perill la memòria d'un dels sectors més actius dels temps dels nostres avis i besavis, i està cobrint la història local vilassarenca d'un fals i amorosit to residencial molt allunyat de

6. DAMIÀ BAS, *La indústria tèxtil a Vilassar de Mar*. Ajuntament de Vilassar de Mar (Vilassar de Mar 2006), 27.

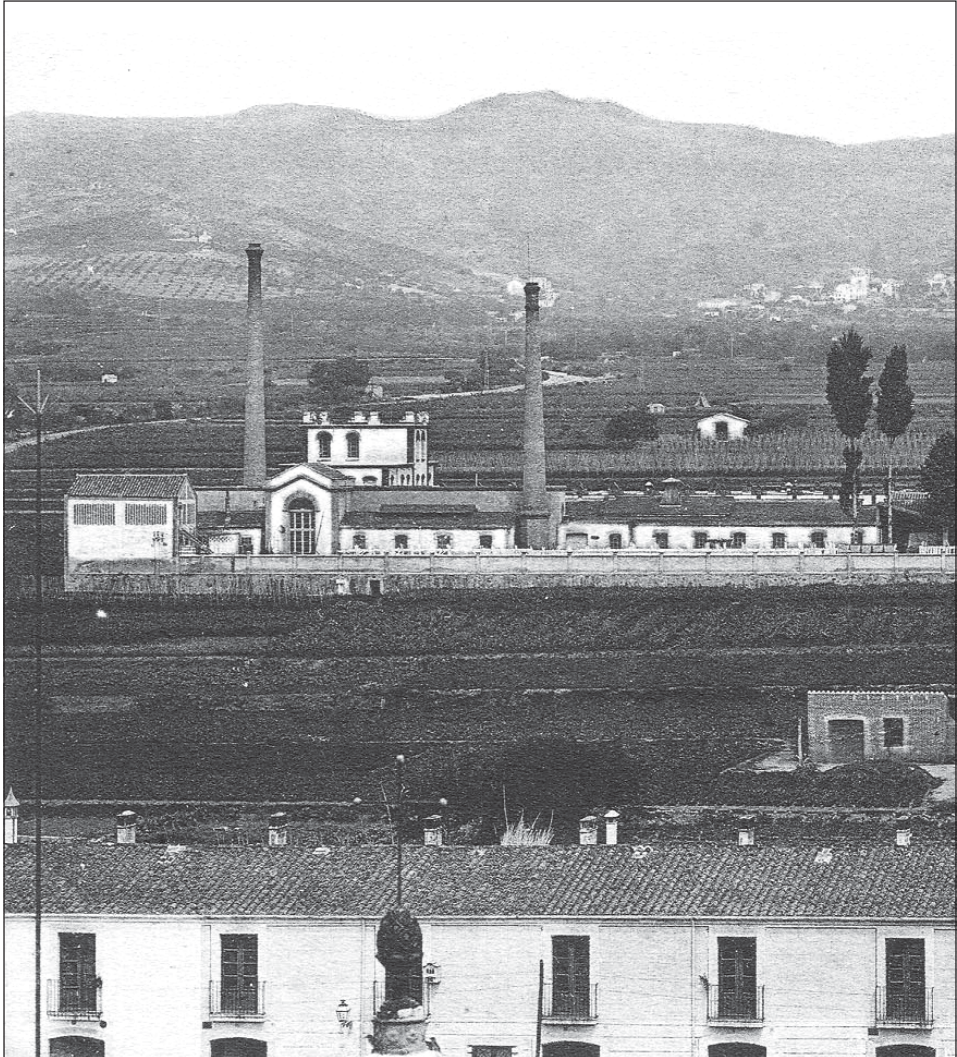
7. PASCUAL MADDOZ IBÁÑEZ, *Diccionario Geográfico Estadístico-Histórico...*, 497.

8. DAMIÀ BAS, *La indústria tèxtil a Vilassar de Mar*. Ajuntament de Vilassar de Mar. Programa de Festa Major (Vilassar de Mar 2006), 27.

9. VÍCTOR BALAGUER, *Colección de guías de los Ferro-Carriles de Cataluña...*, 63.

10. FRANCESC GÓMEZ, «Organización obrera y conflicto en el sector textil de Vilassar de Mar», *Singladures. Butlletí del Museu de la Marina de Vilassar de Mar*, núm. 18 (1994), 20-27.

l'eixordador soroll dels telers que van fer créixer Vilassar entre els segles XIX i XX. Amb la voluntat de mantenir el record d'aquell passat, hem considerat que era bo posar aquestes dades per escrit, tot esperant fomentar l'interès de futures recerques molt més prolíxes que cobreixin el buit historiogràfic existent.

Cal Civil, una bella fàbrica de regust modernista, desapareguda del paisatge vilassarenc a la dècada dels setanta del segle XX. La fàbrica, propietat de la família Murtra, era just a l'alçada de l'actual carrer de Narcís Monturiol, entre la carretera de Cabrils i l'avui avinguda de Montevideo, aleshores camí del Cementiri. Cal Civil és només una mostra d'una llarga lletania de patrimoni perdut.